

Tatjana Josipović
PRIVATNO PRAVO EUROPSKE UNIJE – OPĆI DIO

Narodne novine, 2020., 1042 str.

ISBN: 978-953-234-293-2

UDK: 347.1(4EU)(048.1)

Privatno pravo Europske unije (EU) uređuje privatnopravne odnose u okviru europskog *acquisa*. Riječ je o nepotpunom, funkcionalistički i sektorski usmjerenom pravnom uređenju samo pojedinih privatnopravnih područja. Nedostaje mu općenitost i sustavnost tradicionalnih privatnopravnih uređenja. Znanstvena monografija *Privatno pravo Europske unije – opći dio*, autorice prof. dr. sc. Tatjane Josipović, koja je u svibnju 2020. objavljena u izdanju Narodnih novina d. d., predstavlja jedinstvenu, sveobuhvatnu i minuciozno pisanu sistematizaciju ove kompleksne i fragmentarne materije. U knjizi se izlaže dio privatnog prava EU-a koji predstavlja opću jezgru za sva privatnopravna područja uređena pravom EU-a. Obraduju se pojam, funkcije i karakteristike privatnog prava EU-a, njegova načela, izvori, metode tumačenja i primjene u privatnopravnim odnosima, zaštita subjektivnih privatnih prava pred Sudom EU-a i nacionalnim sudovima, procesi institucionalnog usklađivanja te akademski i stručni projekti za usklađivanje privatnog prava. Istraživanje u središte stavlja pojedinca kao titulara subjektivnih privatnih prava dodijeljenih pravom EU-a. Privatno pravo EU-a, dodjeljujući i štiteći pojedinačna privatna prava, uvodi građane EU-a u proces provedbe prava EU-a, njegovih javnopravnih politika i ciljeva. Građani postaju dionici tzv. privatne provedbe prava EU-a. Takvim pristupom autorica daje do znanja da predmetnu materiju prije svega treba sagledavati iz perspektive funkcionalne veze između privatnog prava EU-a i učinkovite integracije unutarnjeg tržišta EU-a. Knjiga ima tisuću četrdeset i dvije stranice teksta, podijeljenog u šest cjelina, popraćenog iscrpnim abecednim i kronološkim popisom nekoliko stotina presuda, desetaka rješenja i mišljenja Suda EU-a, popisom kratica, kazalom pojmova i popisom literature koji obuhvaća nekoliko stotina naslova (knjiga, članaka, studija).

U *Uvodu u privatno pravo Europske unije* objašnjavaju se pojam, značajke, izvori, funkcije i mjesto privatnog prava EU-a u sustavu prava EU-a. Također, razmatra se odnos prava EU-a prema nacionalnim privatnopravnim uređenjima.

Premda su analizirani izvori značajni i za ostala područja prava EU-a, u knjizi ih se u prvom redu promatra kroz prizmu izvora za pravno uređenje odnosa ravnopravnih pojedinaca te ostvarenje i zaštitu subjektivnih privatnih prava. Analiza arhitektonike izvora pokazuje da primarni i sekundarni izvori prava EU-a, načela i sudska praksa Suda EU-a polaze od funkcionalno determiniranog privatnog prava EU-a, tj. prava koje treba doprinijeti izgradnji unutarnjeg tržišta, zaštiti temeljnih prava, postizanju društvene i teritorijalne kohezije, očuvanju tržišne utakmice, izgradnji digitalnog društva i sl. U tom smislu to pravo ima zadaću dovesti u red uzajamne privatne interese sudionika pravnog prometa, no i uskladiti njihove interese s ekonomskim, socijalnim, političkim i tehnološkim interesima EU-a. Takvo privatno pravo EU-a odudara od klasične paradigme privatne autonomije i slobode ugovaranja. Ono predstavlja integracijskim procesima determiniran autonomni supranacionalni koncept privatnog prava.

U cjelini *Primjena prava Europske unije u privatnopravnim odnosima* obrađuju se načela koja određuju odnos između prava EU-a i pravnih poredaka država članica. Objašnjavaju se načelo jedinstvenog važenja i primjene prava EU-a, izravne primjene prava EU-a, nadređenosti (prvenstva) prava EU-a te načelo izravnih učinaka prava EU-a. U fokusu izlaganja je načelo izravnih učinaka. Posebno se analiziraju izravni (no i posredni) učinci za svaki izvor privatnog prava EU-a. Ovakav pregled učinaka olakšava snalaženje u kolopletu izravnih i neizravnih učinaka jer svi izvori privatnog prava EU-a ne proizvode jednake učinke. Ova cjelina nezaobilazno je referentno mjesto za sve pravne praktičare koji se nastoje snaći u složenoj mreži učinaka privatnog prava EU-a prilikom primjene norme privatnog prava EU-a ili pak tumačenja i primjene nacionalne norme u svjetlu privatnog prava EU-a. Ovo posljednje posebno dolazi do izražaja u situacijama u kojima država nije uopće ili nije pravilno implementirala neku odredbu sekundarnog prava EU-a, uskraćujući pravnu zaštitu subjektivnih prava dodijeljenih pravom EU-a. U tom smislu odgovarajuća zaštita subjektivnog privatnog prava građana uvelike će ovisiti o umijeću prepoznavanja kako privatno pravo EU-a djeluje odnosno može djelovati u okvirima nacionalnih pravnih poredaka. S tim u vezi obrazlažu se značajke instituta odgovornosti države članice za štetu zbog neprenošenja direktive.

Jedinstveno važenje i ujednačena primjena privatnog prava EU-a nalaže primjenu jednakih interpretativnih metoda. U cjelini *Tumačenje privatnog prava Europske unije* prikazuju se metode jedinstvenog tumačenja privatnog prava EU-a: jezična (gramatička) metoda, povijesna metoda, usporedna (komparativna) metoda, sistemska metoda, teleološka metoda i tumačenje po analogiji (popunjavanje pravnih praznina). Riječ je o tradicionalnim metodama tumačenja prava. Međutim, upozorava se da navedene metode pokazuju specifičnosti u odnosu na uzore u nacionalnim pravima država članica. To se objašnjava činjenicom da je predmet tumačenja pravo EU-a. Ono je sadržajno i konceptijski različito od

nacionalnih prava. Također, ističe se da je cilj tumačenja osigurati da se privatno pravo EU-a na ujednačen i učinkovit način primjenjuje diljem EU-a. To se može postići samo apstraktnim i općenitim pristupom u tumačenju. Budući da se potrebna razina općenitosti može ostvariti samo na supranacionalnoj razini, isključiva nadležnost za tumačenje privatnog prava EU-a pripada Sudu EU-a, o čemu se također izlaže u završnom poglavlju ove cjeline.

Poznavanje metoda tumačenja prava EU-a važno je za sudove država članica u slučajevima tumačenja i primjene nacionalnog prava na privatnopravne odnose na koje se odnosi pravo EU-a te u slučajevima tumačenja i izravne primjene prava EU-a pred nacionalnim tijelima. Premda se neke metode smatraju značajnijim od nekih drugih metoda (npr. teleološka i sustavna metoda), jasno se naznačuje da samo kombinacija svih metoda doprinosi osiguravanju jedinstvene i učinkovite primjene prava EU-a na unutarnjem tržištu i zaštiti subjektivnih privatnih prava. Obrazlažući pojedine metode autorica upozorava na moguće praktične poteškoće, izazove i ograničenja pri primjeni pojedinih metoda tumačenja prava EU-a (npr. potreba razmatranja više jezičnih inačica teksta pravnog teksta; važnost neovisnog tumačenja europskih pravnih pojmova; važnost uzimanja u obzir svrhe i cilja pojedine norme pored gramatičkog značaja; važnost poznavanja hijerarhije i načina kombiniranja više metoda tumačenja, razumijevanje povijesnog konteksta u kojemu je norma nastala, potrebu poznavanja mjesta pojedine norme u sustavu prava i njezine korelacije s ostalim normama prava EU-a; potrebu da rezultat tumačenja dovede do praktičnog rezultata kojem se teži i sl.). Stoga ova cjelina, jednako kao i prethodna, predstavlja referentnu točku za svakoga tko se u praksi susretne s izazovima tumačenja privatnog prava EU-a.

U cjelini *Zaštita subjektivnih privatnih prava* prikazuje se složeni sustav pravnih lijekova radi zaštite subjektivnih prava. Daje se pregled sustava izravnih tužbi za zaštitu individualnih subjektivnih prava pred Sudom EU-a. Prikazuje se i objašnjava tužba za poništenje (osporavanje) zakonitosti akata institucija, tijela, ureda ili agencija EU-a. Prikazuje se ovoj tužbi komplementarna tužba – tužba zbog propuštanja djelovanja neke institucije EU-a. Budući da radnjom tijela ili službenika EU-a u obavljanju njegove dužnosti pojedincima može nastati šteta, EU je uspostavio institut izvanugovorne odgovornosti EU-a za štetu uzrokovanom povredom prava EU-a. Daje se osvrt na odnos ovog pravnog sredstva prema ostalim pravnim sredstvima, uključujući prema odštetnim zahtjevima protiv tijela država članica koja su na nacionalnoj razini implementirala ili primijenila nezakoniti akt EU-a (tzv. indirektna provedba prava EU-a). Također, prikazuju se tužbe u postupku registracije prava intelektualnog vlasništva EU-a kao pravna sredstva za zaštitu originalnih subjektivnih prava EU-a (npr. žig Zajednice).

Ova cjelina bavi se i zaštitom subjektivnih prava pred nacionalnim sudovima, i to zaštitom prava izravno stečenih na temelju prava EU-a i prava stečenih na

temelju nacionalnih propisa kojima su transponirane direktive. Prikazuju se načela kojima se nacionalni sudovi trebaju voditi radi ostvarenja učinkovite i jedinstvene primjene prava EU-a: načelo nacionalne postupovne autonomije, načelo ekvivalentnosti i efikasnosti pravne zaštite subjektivnih prava koja dodjeljuje EU. S tim u vezi posebnu pozornost zaslužuje dio u kojem autorica objašnjava pretpostavke za primjenu privatnog prava EU-a po službenoj dužnosti (*ex officio*). Također, u ovoj cjelini prikazuje se sustav privremenih mjera radi privremene zaštite subjektivnih prava, tužba za naknadu štete protiv države članice zbog povrede prava EU-a i tužba za naknadu štete protiv fizičkih i pravnih osoba zbog povrede prava EU-a (tzv. horizontalna izvanugovorna odgovornost za štetu zbog povrede prava EU-a).

U svrhu otklanjanja nacionalnim pravima uvjetovanih prepreka urednom funkcioniranju unutarnjeg tržišta EU provodi tzv. funkcionalno determinirano usklađivanje određenih dijelova nacionalnih privatnih prava. O ciljevima i metodama takvog usklađivanja, općim i posebnim ovlastima EU-a za usklađivanje privatnog prava u EU-u te granicama odnosno izuzećima od usklađivanja privatnog prava EU-a izlaže se u cjelini *Usklađivanje privatnog prava Europske unije*. Objašnjavaju se usklađivanje putem pozitivne integracije i negativne integracije, usklađivanje uzajamnim priznanjem, usklađivanje na temelju pravnih akata EU-a, usklađivanje mjerama pojačane suradnje samo nekih država članica te usklađivanje putem sudske prakse Suda EU-a. Ova cjelina pokazuje kako je funkcionalno determinirano usklađivanje privatnog prava kroz povijest EU-a uvjetovano zadovoljenjem aktualnih potreba integracijskog procesa (od početne tržišne integracije preko očuvanja socijalnih vrijednosti do uspostave digitalnog tržišta). Ističe se kako je takav pristup nužan radi ostvarenja ciljeva i politika EU-a. Ipak, u kritičkom osvrtu autorica upozorava da je takav pristup rezultirao segmentiranošću, fragmentiranošću i manjkom konzistentnosti privatnog prava EU-a s jedne strane te usložnjavanjem, fragmentacijom i pomanjkanjem konzistentnosti nacionalnih privatnopravnih poredaka s druge strane.

Posljednja cjelina *Znanstveni i stručni projekti za usklađivanje privatnog prava Europske unije* predstavlja jedinstveni pregled deset akademskih i stručnih projekata za usklađivanje privatnog prava EU-a. Riječ je o prvom sustavnom pregledu i kritičkoj analizi ove opširne građe u domaćoj pravnoj znanosti. Osim široj zajednici poznatih projekata Načela europskog ugovornog prava (PECL) i Nacrta zajedničkog europskog referentnog okvira (DCFR), cjelina pruža detaljan uvid u manje poznate projekte poput Načela europskog prava (PEL), Načela važećeg europskog ugovornog prava / Acquis načela (ACQP), Načela europskog ugovornog prava osiguranja (PEICL), Načela europskog odštetnog (PETL) i obiteljskog prava (PEFL) te tzv. Trento projekta o Zajedničkoj jezgri europskog privatnog prava (CCEPL). Također, autorica se osvrće na interpretativnu ulogu

UNIDROIT načela za međunarodne trgovačke ugovore (PICC) za pravo EU-a i njihovu ulogu pri reformama nacionalnih građanskopravnih kodifikacija. Za svaki projekt autorica iznosi ciljeve, metode rada, primjenu, strukturu i sadržaj te ocjenu doprinosa pojedinog projekta usklađivanju privatnog prava EU-a. Ovakvim metodološkim pristupom autorica je publici olakšala snalaženje u mnoštvu (supstancijalno i personalno) bliskih i povezanih harmonizacijskih projekata. Pregled rezultata ovih projekata omogućuje ocjenu ukupne važnosti navedenih projekata i za europski integracijski proces i za modernizaciju nacionalnih privatnopravnih sustava (uključujući hrvatski). Omogućuje usporedbu europskih projekata s metodološki sličnim projektima u drugim dijelovima svijeta (npr. američki *Restatement of Laws*).

Djelo *Privatno pravo Europske unije – opći dio* važno je za pravnu znanost, praksu i pravničko obrazovanje. Riječ je o cjelovitom i originalnom pristupu u obradi izvora, metoda i primjene privatnog prava EU-a, popraćenom autoričinim vlastitim opažanjima, komentarima i prosudbama. Knjiga predstavlja referentno mjesto za pravne praktičare prilikom korištenja procesnopravnim instrumentima zaštite subjektivnih privatnih prava u postupcima pred domaćim sudovima odnosno Sudom EU-a. Također, poznavanje materije izložene u knjizi predstavlja osnovu za razumijevanje posebnih disciplina (ugovorno pravo EU-a, pravo društava EU-a, pravo konkurencije EU-a, pravo zaštite potrošača EU-a i sl.). Knjiga je stoga iscrpan izvor studijske građe za potrebe izvođenja nastave na istoimenim kolegijima na pravnim, ekonomskim i politološkim studijima u zemlji i inozemstvu. Zbog svega rečenog slobodno se može kazati da je knjiga kapitalno djelo suvremene hrvatske civilističke doktrine. Parafrazirajući Francisa Bacona, to je djelo koje se ne čita jednom. Treba mu se kontinuirano vraćati, pažljivo iznova studirati, u dijelovima i u cjelini. Zaključno, važnost ove knjige prelazi njezine akademske, stručne i didaktičke dosege. Ona služi kao inspiracija i poticaj za sustavnim, neumornim i minucioznim bavljenjem pravnom znanošću na hrvatskom jeziku, posebice kod populacije koja tek započinje samostalna znanstvena istraživanja.

*Dr. sc. Kristijan Poljanec**

* Dr. sc. Kristijan Poljanec, poslijedoktorand Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg J. F. Kennedyja 6, 10 000 Zagreb; kpoljanec@efzg.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4912-1335